

Küresel Yaşlanma Olgusu Bakımından İnsan Hakları: AİHS'de Yaşlılar

Hayriye Sena Çelik¹

Öz

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), bireylerin temel hak ve özgürlüklerini korumak amacıyla Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) uygulanmasını denetleyen ve Avrupa Konseyine üye devletlerin yargı yetkisini kabul ettiği uluslararası bir yargı organıdır. AİHM gelen başvurulara yönelik çeşitli raporlar yayımlamaktadır. Bu çalışmada, AİHS ve Yaşlılar (Older people and the European Convention on Human Rights, 2023) raporu incelenmektedir. Yaşlıların başvuruları özelinde bir doküman hazırlanması yaşlıların uğradıkları hak ihlallerine, ihlaller karşısındaki dezavantajlı konumlarına ve kırılabilirliklerine dair artan dikkate işaret etmektedir. Raporun analiz sürecinde MAXQDA 2024 yazılımı kullanılarak içerik analizi yaklaşımı benimsenmiştir. Raporda tespit edilen hak ihlallerinin başlıcaları 6 karar ile özel ve aile hayatına saygı hakkı (madde 8), 5 karar ile adil yargılanma hakkı (madde 6) ve 3 karar ile işkence yasağıdır (madde 3). Yaşlıların AİHM'e başvuruları, maruz kaldıkları hak ihlallerinin yanı sıra yaşlanma deneyimlerinin şekillenmesinde yasal düzenlemelerin etkisini açığa çıkarmaktadır. Başvurucuların şikâyetlerinde serimlenen yaşlanma deneyimleri; emeklilikle beraber yoksullaşma, yaşlılıkta mekânsal koşullar ve yaşlı bireyin gözetilmesi ile bağımsızlığının korunması arasındaki denge etrafında yoğunlaşmaktadır. Mahkemenin yaklaşımında, yaşlılığın dikkate alındığı ancak küresel yaşlanma olgusunun insan hakları düzenlemelerine yeterince yansımadağı anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Küresel yaşlanma • AİHM • AİHS • Hak ihlalleri • Yaşlı hakları

Human Rights in the Context of Global Aging: Older People in the ECHR

Abstract

The European Court of Human Rights (ECtHR) is an international judicial body that monitors the implementation of the European Convention on Human Rights (ECHR) with the aim of protecting individuals' fundamental rights and freedoms, and whose jurisdiction is accepted by the member states of the Council of Europe. The ECHR publishes various reports on the applications it receives. This study examines the ECHR and Older People report (Older people and the European Convention on Human Rights, 2023). The preparation of a document specifically on applications from older people points to the increasing attention being paid to the rights violations suffered by older people, their disadvantaged position in the face of violations, and their vulnerability. The content analysis approach was adopted using MAXQDA 2024 software in the analysis process of the report. The main rights violations identified in the report are the right to respect for private and family life (Article 8) with 6 decisions, the right to a fair trial (Article 6) with 5 decisions, and the prohibition of torture (Article 3) with 3 decisions. The applications of elderly people to the ECtHR reveal the impact of legal regulations on shaping their experiences of aging, in addition to the rights violations they have suffered. The experiences of aging described in the applicants' complaints focus on impoverishment with retirement, spatial conditions in old age, and the balance between caring for the elderly and protecting their independence. The Court's approach shows that while aging is taken into account, the global phenomenon of aging is not sufficiently reflected in human rights regulations.

Keywords: Aging • Communication • Digital age • Social connectivity • Social isolation

¹ Sorumlu yazar: Hayriye Sena Çelik, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Sosyoloji Tezli Yüksek Lisans Programı, İstanbul, Türkiye. E-posta: hayriyesena.s@gmail.com, ORCID: 0009-0000-0079-6780

Atf: Çelik, H.S. (2026). Küresel yaşlanma olgusu bakımından insan hakları: AİHS'de yaşlılar, *Senectus* 4(1), 37-64. <https://doi.org/10.26650/senectus.2026.4.1.1064>

Extended Abstract

The global demographic shift toward aging makes it imperative to address old age with a focus on rights. Population aging affects almost every aspect of social life, including a decline in the workforce, the destabilization of pension systems, an increase in the need for care, and the planning of age-friendly cities. During of this transformation, human rights regulations must be examined in the context of global aging to prevent all forms of discrimination, abuse, and neglect against older people.

The European Convention on Human Rights (ECHR) provides protection across a wide range of areas, from the right to life to the right to a fair trial, from the prohibition of torture and ill-treatment to the right to respect for private life. The European Court of Human Rights (ECtHR) receives applications from citizens of countries that are members of the Council of Europe. The authority to monitor the implementation of the ECHR and its violations has been granted to the ECtHR. The ECtHR publishes reports on the applications it receives at regular intervals. The Older People and the European Convention on Human Rights report consists of applications made to the ECtHR by elderly people or their relatives between 1998 and 2023. In this study, the Older People and the European Convention on Human Rights report is analyzed in the context of global aging.

This study is a document analysis, one of the qualitative research methods. The document “Older People and the European Convention on Human Rights (2023)” facilitates access to data that would otherwise require much longer efforts across a wide field, as it contains complaints from elderly citizens of European Council member states between 1998 and 2023. On the other hand, the report was prepared within the framework of the standards set by the ECtHR itself and does not share information about the universe of “applications to the ECtHR by older people,” thus limiting the possibility of comparison.

A content analysis approach was adopted in the analysis of the report on the elderly and the ECHR. The report is analyzed using predefined codes (deductive reasoning) based on the articles of the ECHR and codes extracted from the report (inductive reasoning) based on the reasons for the applications and the summaries of the decisions. The MAXQDA 2024 program was used for the coding and thematic analysis process.

The European Court of Human Rights (ECtHR) has ruled that there were human rights violations in 19 applications in the Elderly Report, and that there were no human rights violations in 10 applications. While 10 applications were rejected on grounds of admissibility, 4 applications are pending. The majority of applications rejected on grounds of admissibility were found to be unfounded. Among the violations found, the majority were 6 decisions on the right to respect for private and family life (Article 8), 5 decisions on the right to a fair trial (Article 6), and 3 decisions on the prohibition of inhuman or degrading treatment (prohibition of torture) (Article 3). Other violations identified include freedom of expression (Article 10), right to liberty and security (Article 5), right to life (Article 2), and protection of property (Protocol No. 1, Article 1). The report does not include any applications concerning violations of the prohibition of discrimination, including the prohibition of age discrimination (Article 14).

The reasons for the elderly’s applications to the ECtHR, whether involving a violation of rights or not, are quite meaningful in that they point to their experiences of aging. The reasons for the applications are classified as “1) Legal regulations; 2) Unsuitable conditions for the elderly; 3) Care; 4) Deportation 5) Length of proceedings; 6) Request for fair compensation.” Under these themes, the main subjects of the applications are retirement (12), prison/detention conditions; (7), and care; (6). The complaints of the elderly reveal themes such as “impoverishment with retirement,” “the balance between the care of the elderly and their independence,” “does old age prevent imprisonment?”, and “the importance of public relations and awareness.”

There are several grounds put forward by the elderly (or their relatives) to justify their applications. Among the grounds supporting the complaints of the elderly, the element of “health threat” comes first. Other frequently mentioned elements include “maintaining social ties” and “low living standards.” All of these can be interpreted as risks, causes for concern, or difficulties encountered by the elderly in their daily lives. On the other hand, the reasons for the applications and the justifications for these reasons reveal intersectional inequality in old age. Applications may contain claims regarding multiple rights and, consequently, different decisions for each claim. The report also contains results that are unacceptable in one respect, not a violation in another, or where an applicant has suffered a violation regarding multiple rights. Therefore, the sum of the figures exceeds the number of applications.

The complaints of older persons in applications to the ECtHR coincide with policy crises discussed in the context of global aging. The report clearly shows that legal regulations play a decisive role in the complaints of the elderly, particularly regarding guardianship, income in retirement, and spatial conditions. The pattern that emerges points to structural problems beyond individual hardships. The structural problems encountered in old age render the elderly a disadvantaged segment of society. Regulations that fail to consider into account the vulnerability of old age lead to old age being experienced in daily life as social isolation, financial hardship, and a progressively deteriorating health condition. While the ECtHR encourages taking old age into account it does not show positive discrimination toward the elderly. The fragility that is highlighted here and there should not be understood as an inevitable consequence of old age. When attention is paid to this issue, topics such as quality care, lifelong learning, and maintaining well-being in retirement are understood in terms of “rights.” Otherwise, it is not possible to preserve independence in old age. The balance between caring for the elderly and preserving their independence is possible through legal regulations based on the concept of “rights” at the social level, from family care to age-friendly cities, which preserve the dignity of elderly individuals.

Küresel Yaşlanma Olgusu Bakımından İnsan Hakları: AİHS’de Yaşlılar

Küresel olarak yaşlanma yönündeki demografik dönüşüm, yaşlılığı haklar odağında ele almayı kaçınılmaz kılmaktadır. Nüfusun yaşlanması; işgücünün azalması, emeklilik sistemlerinin sarsılması, bakım ihtiyacının artması, yaşlı dostu kentlerin planlanması gibi toplumsal yaşamın hemen her alanına yansımaktadır. Nüfus projeksiyonları, demografik dönüşümün yakın gelecekte kamusal düzenlemelere daha fazla etki edeceğine işaret etmektedir. Bu dönüşüm seyrinde, yaşlılara yönelik her türlü ayrımcılığın, istismarın ve ihmalin önlenmesi için insan hakları düzenlemelerinin küresel yaşlanma olgusu bağlamında incelenmesine ihtiyaç vardır.

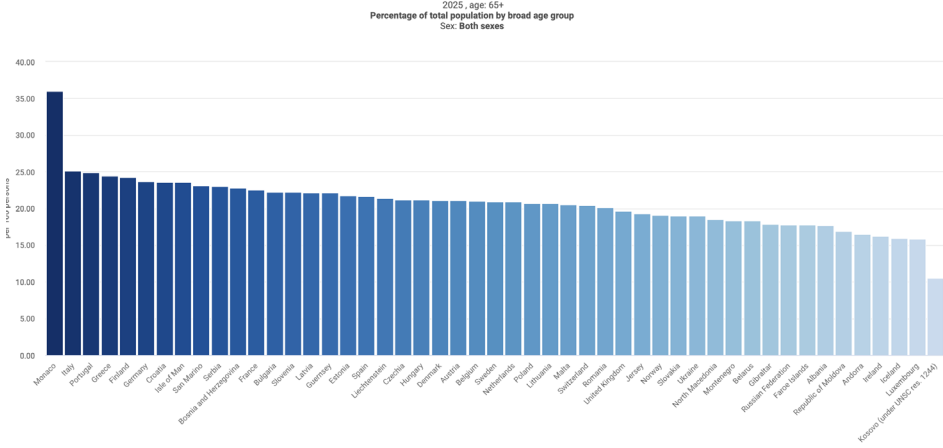
Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), yaşam hakkından adil yargılanma hakkına, işkence ve kötü muamelenin yasaklanmasından özel hayata saygı hakkına kadar geniş bir yelpazede koruma sağlayarak taraf devletlerin bu haklara saygı göstermesini yükümlülük altına alır. AİHS’in uygulanmasını ve ihlallerini denetleme yetkisi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine (AİHM) verilmiştir. AİHM’e Avrupa Konseyine üye ülkelerin vatandaşlarından başvurular gelmektedir. AİHM gelen başvurular hakkında düzenli periyotlarla raporlar yayımlamaktadır. Bu raporların bir kısmı başvuru sayısı, bekleyen başvurular, karara bağlanan başvurular, ülkelere göre kıyaslamalar gibi istatistiksel bilgiler içermektedir. Bir kısmı ise hak ihlallerine yönelik tematik bilgi föyleridir. Bu yayınlar genellikle “Çocuklar ve Ebeveynler”, “Çalışma ve İş Hayatı”, “Ayrımcılık” gibi kategoriler altında çeşitli konulara göre raporlardan oluşurken, yaşlı başvuruçulara dair ancak “Diğer” kategorisi altında bilgi föyü niteliğinde bir rapor bulunabilmektedir. Yaşlılar ve AİHS (Older People and the European Convention on Human Rights) raporu, AİHM’e 1998-2023 yıllarında yaşlı veya yaşlı yakınları tarafından gerçekleştirilmiş başvurulardan oluşmaktadır. Bu çalışmada, söz konusu rapor MAXQDA 2024 yazılımı kullanılarak içerik analizine tabi tutulmaktadır.

Küresel Yaşlanma Olgusu Bakımından İnsan Hakları

Avrupa nüfusu sağlık alanındaki gelişmeler ve doğum oranlarındaki düşüşler başta olmak üzere çeşitli nedenlerle, yaklaşık son 50 yıldır kesintisiz bir yaşlanma sürecindedir. 2024 itibarıyla Avrupa’da yaşlı nüfus oranı %21,6 olarak saptanmıştır (Eurostat, 2025). Avrupa’da doğuştan beklenen yaşam süresi 79,3’tür, Güney ve Batı Avrupa için bu rakam 82’ye çıkmaktadır (Birleşmiş Milletler, 2024).

Grafik 1

Avrupa ülkelerinde yaşlı nüfus oranı (%)

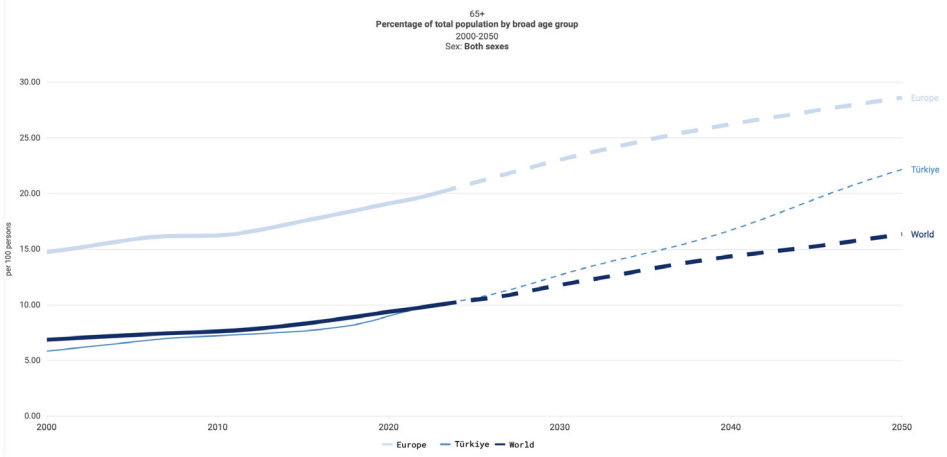

Kaynak: United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2024).

Avrupa ülkelerinde yaşlı nüfus oranının en yüksek olduğu ülke %36 ile Monako iken, en düşük olduğu ülke Kosova'da bu oran %15 civarında olup Türkiye ve dünya ortalamalarının üzerindedir. Avrupa nüfusunun yanı sıra dünyanın birçok bölgesinde eş zamanlı bir şekilde nüfus artışı yavaşlamakta ve nüfusun yaş yapısı değişmektedir (Broniatowska, 2019'den akt., Kočanová vd., 2023). Yaşlı nüfus oranı dünya ortalaması, 2024 yılında %10, 2 olarak tespit edilmiştir (TÜİK, 2024). Yaşlı nüfus Kuzey Amerika'da ve Avustralya'da %18 civarında olup, Japonya'da %30'u bulmuştur (BM, 2025). Türkiye nüfusu da hızla yaşlanarak %10, 6 oranı ile dünya yaşlı nüfus ortalamasının hemen üzerinde seyretmektedir (TÜİK, 2024).

Grafik 2

Türkiye, Avrupa ve dünya yaşlı nüfus oranları (%)

Kaynak: United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2024).

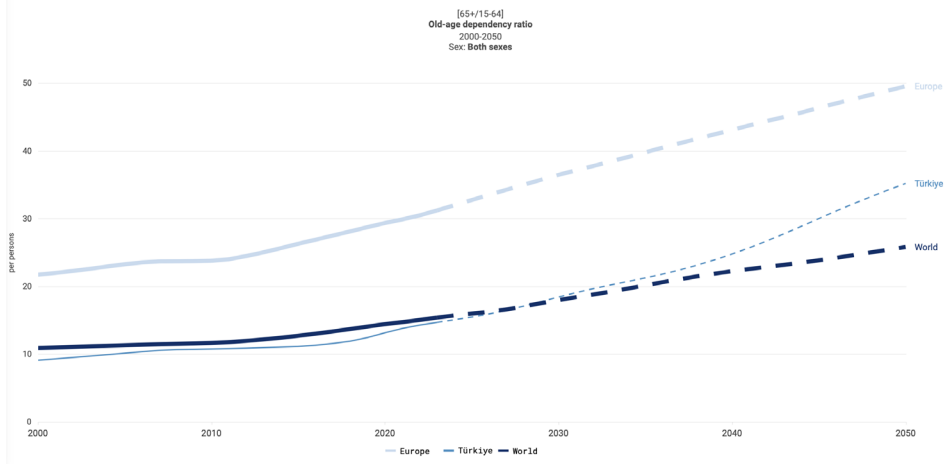
Nüfusun yaşlanmasının hızla devam etmesi beklenmektedir. Önümüzdeki 10 yıl içerisinde yaşlı nüfusun Avrupa'da %25'i, Türkiye'de %15'i aşacağı tahmin edilmektedir. Nüfus projeksiyonlarına göre 2050 yılında Avrupa'da yaşlı nüfus ortalaması %30'a, Türkiye'de %25'e yaklaşırken, dünya ortalaması %15'i geçecektir.

Çalışma çağındaki (15-64 yaş grubu) her 100 kişiye düşen 65 yaş ve üstü kişi sayısını ifade etmek için yaşlı bağımlılık oranı hesaplanmaktadır. Yaşlı bağımlılık oranlarındaki artış kuşaklar arası çatışmayı tetikleyen unsurlardan olduğu için yaş ayrımcılığı açısından önemlidir (Ayabakan, 2022).

Türkiye'de 2025 yılı için %15 olan yaşlı bağımlılık oranının önümüzdeki 25 yıl içinde %35'i bulacağı düşünülmektedir. Avrupa'da %32 olan bu oran 2050 yılına gelindiğinde %50'yi bulacaktır. Yaşlı bağımlılık oranının artmasıyla işgücü küçülmekte, yaşlıların bakım hizmetlerinin finanse edilmesi gibi durumlar daha çetrefilli hâle gelebilmektedir.

Grafik 3

Türkiye, Avrupa ve dünya yaşlı bağımlılık oranları (%)

Kaynak: United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2024).

Bu demografik dönüşüm; emeklilik ve vesayet gibi konulara ilişkin yasal düzenlemeler, yaşlı istihdamı, evde/kurumda bakım olanakları gibi yaşlılık dönemine özgü meseleleri gündeme getirmektedir. Küresel ölçekte, emekli sayısı zannedilenden daha büyük bir ivmeyle artmaktadır (Officer vd., 2020'den akt., Kočanová vd., 2023). Demografik değişiklikler birçok politika alanı için zorluk olarak değerlendirilmektedir (Kočanová vd., 2023). Emeklilikte finansal güvence ve yaşlılıkta bakım yükü, nüfusun yaşlanmasının kritik sonuçlarıdır (Aguilar-Palacio vd., 2018; Kratt & Kirnos, 2020; Park vd., 2022'den akt., Kočanová vd., 2023). Artan yaşlılık deneyimleri, yaşlıların aile içi ilişkilerinden kamusal ilişkilerine birçok alanda taleplerini, sorunlarını ve haklarını daha görünür kılmaktadır. Bu durum, küresel yaşlanma olgusunu açığa çıkarmaktadır.

Küresel yaşlanma olgusu "AİHS Küresel Yaşlanmaya Hazır Mı?" (Mikołajczyk, 2013) sorusunu doğurmaktadır. Barbara Mikołajczyk, AİHS'in dolayısıyla AİHM'in yaşlıların haklarını koruma hususunda yeterliliğini sorgulamaktadır. Yaşlı bireyler, yaş üzerinden ayrımcılığa (yaşçılığa¹); cinsiyet, ırk, engellilik, mülkiyet gibi diğer durumlara yönelik kötü muamelelerle birlikte maruz kalabilmektedir. Bu nedenle yaşlı bireyler "çoklu, karmaşık ve kesişen" bir ayrımcılığa uğrayabilmektedir (Mikołajczyk, 2013). Ayrıca yaşlı ayrımcılığı, herkesin, erken ölmediği müddetçe,

1 Yaşçılık (ageism) kavramı ilk olarak Robert Butler tarafından kullanılmıştır (Butler, 1969, s. 243 akt., Gönnüllü, 2023). Yaşlılığa dair önyargılara, hatalı kabullere dayalı bir ayrımcılık olarak ikili ilişkilerdeki tutumlardan kamusal hizmetlere birçok alanda cereyan edebilmektedir.

bir gün yaşlı ayrımcılığı mağduru olabilmesinden ötürü diğer ayrımcılık türlerinden farklılaşmaktadır (Woolf, t. y.'den akt., Ceylan, 2021: 57). Yaşlıların maruz kaldığı bu kesişimsel ayrımcılığa Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Yüksek Komiseri Raporu da yaşlı kadınların daha fazla istismar edilmesi üzerinden dikkat çekmektedir (BM, 2021). Öte yandan yaş ayrımcılığı, AIHS'te ayrımcılık yasağı (madde 14) ile karşılık bulsa da diğer ayrımcılık türlerine göre nispeten zayıf bir şekilde yasaklanmaktadır (Lanier, 2025). Bu zayıflık, yaş ayrımcılığı yasağının kapsamının belirsiz bırakılmasına dayanmaktadır. Öyle ki Lanier, yaşa dayalı farklı bir muamele saptandığında dahi Mahkemenin bunu haklı göstermeye daha meyilli olduğunu ifade etmektedir (Lanier, 2025).

Mikołajczyk'e göre, AIHM yaşlılığa özgü durumlarda, Sözleşmenin özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı (madde 8), mülkiyet hakkı (protokol no 1 madde 1) gibi maddelerinden yola çıkarak içtihat yoluyla hareket etmektedir. Mahkemenin, Sözleşmede açıkça belirtilmeyen bakım gibi konularda Sözleşmeyi dinamik bir şekilde yorumlayarak karara varması yaşlıların haklarının korunmasını sağlamaktadır (Mikołajczyk, 2013). Bu durum Sözleşmenin, küresel yaşlanma olgusuna tam olarak hazır olmadığı anlamına gelmektedir. Devletlerin yaşlıların onurunu gözeten bir bakım sorumluluğu yüklenmesi gibi yaşlılığa özgü haklar dolayısıyla Sözleşmeye en azından ek bir protokol maddesi getirilmelidir (Mikołajczyk, 2013). AIHS'i demografik dönüşüme hazırlayacak bir protokol maddesi ile; yaşlılara yeni haklar oluşturulması değil, yürürlükteki haklarla ilişkilendirilmesi amaçlanmaktadır (Mikołajczyk, 2013). Nitekim, Mikołajczyk yaşlılara özgü yeni bir insan hakları düzenlemesinin, "Çocuk Hakları Sözleşmesi" ve "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi"ne getirilen eleştirilere benzer özellikler taşıyabileceğini ifade etmektedir. Söz konusu anlaşmalar "çokkültürlülüğe kör" olarak nitelendirilmiş, Batı dışı toplumlardaki kültürel bağlamları kapsamada yetersiz bulunmuştur (Mikołajczyk, 2013).

Bu tartışmaların benzerleri BM bünyesinde de sürmektedir. BM bünyesinde 1948'den bu yana yaşlıların haklarını muhafaza etmeye yönelik çeşitli adımlar atılmıştır. Ancak bu adımlarda yaşlılar genellikle dolaylı bir şekilde korunmaktadır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1948), Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (1966) ve Toplumsal Gelişme ve Kalkınma Bildirgesi (1969) diğer gruplarla beraber yaşlıları da dolaylı bir şekilde kapsamaktadır (Yığıtbaşı, 2025). BM Dünya Yaşlılık Konferansı (1982) ve BM Yaşlı İlkeleri (1991) ise direkt olarak

yaşlıların korunmasına dikkat çeken ilk önemli adımlardır (Demirel, 2025; Yiğitbaşı, 2025). Devam eden yıllarda yaşlıların yaşam kalitelerini iyileştirmeye yönelik çalışmalar artmıştır. 2010'dan itibaren ise insan hakları anlaşmaları bağlamında yaşlılığa ilişkin tartışmaların çoğaldığı ancak yeterince etkili sonuçlara varılamadığı görülmektedir. 2010 yılında uzman grubu toplantısı için “Yaşlı kişilerin insan hakları: Uluslararası insan hakları ilkeleri ve standartları” başlıklı bir arka plan raporu hazırlanmıştır (BM, 2010). Yaş temelinde ayrımcılığın yasaklanmasının ötesinde, yaşlıların özel koruma önlemlerine ihtiyaç duyan savunmasız bir grup olduğu üzerinde durulmaktadır. Aynı yılın bitiminde BM Genel Kurulu tarafından Yaşlılık Üzerine Açık Uçlu Çalışma Grubu (The Open-Ended Working Group on Ageing) kurulmuştur. Bu grupta, yaşlıların insan haklarına ilişkin boşlukların giderilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. BM 49. İnsan Hakları Konseyi'nde ise uluslararası hukuk kapsamında yaşlıların insan haklarının teşvik edilmesi ve korunmasına yönelik standartlar ve yükümlülükler ele alınmıştır (BM, 2021). Ayrıca “yaşlı bireylerin tüm insan haklarından yararlanması” konusunda BM'de bağımsız uzman olarak Claudia Mahler tarafından bir rapor hazırlanmıştır. Mahler, yaşlıların insan haklarından yararlanmasının önündeki bariyerlerin “toplumsal engeller” olduğunu hatırlatmaktadır. Ona göre kırılğanlığı, “yaşlılığın veya bireyin içsel zayıflığı” olarak görmekten kaçınılmalıdır (Mahler, 2021).

Mahler'in ifadesi kırılğan özne yaklaşımıyla örtüşmektedir. Kırılğanlık kavramı, Latince *vulnus* ve İngilizce *vulnerability* sözcüklerine karşılık gelen “yaralanabilirlik”, “savunmasızlık” veya “örselenebilirlik” olarak da anlaşılmaktadır (Çelik, 2020). Kırılğan özneyi hukukun öznesi olarak konumlandırması bakımından Martha Fineman'in kırılğanlık kuramından söz etmek gerekmektedir. Fineman'e göre birey ömrü boyunca bedensel, fiziksel, sosyal tehlikelere açıktır. Bu tehlikeler karşısında bireyin dirençliliğinin sağlanmasında devletin ve hukukun gerekliliklerine işaret edilmektedir (Çelik, 2020). Anlaşıldığı üzere Fineman'ın perspektifi ontolojik/ evrensel bir kırılğanlık anlayışına dayanmaktadır. Fineman'in kırılğan öznenin hukuk yoluyla direncinin artırılmasını vurgulaması, insan hakları bakımından anlamlı bir yaklaşım olmakla birlikte onun teorisinde kırılğan grup fikrine yer yoktur (Çelik, 2020). Nitekim ona göre, kırılğanlığı gruplara atfetmek “toplumsal eşitsizliklerin ve kurumsal sorumlulukların göz ardı edilmesine” sebep olur (Ayhan, 2025). Fineman'in aksine bugün yaygın kullanımıyla kırılğanlık otonom, bağımsız, rasyonel olarak tanımlanabilecek liberal öznenin dışında kalan kişi veya gruplara atfedilmektedir (Çelik, 2020). Dolayısıyla gerek ontolojik gerek partiküler anlamda

olsun kırılğan özne ile, dezavantajların sorumluluğunu bireye yükleyen liberal özne miti yerine sosyal politikalara odaklanan bir kırılğanlık anlayışı kastedilmektedir (Mackenzie vd., 2014, ss. 4-6’dan akt., Koçakgöl, 2022). Bu doğrultuda yaşlılığı dezavantajlılıkla bağdaştırırken, yaşlılığın doğasından kaynaklanan bir kırılğanlık yanılmasına düşmemek gerekmektedir. Bu metinde yer yer işaret edilecek olan kırılğanlık, yaşlılığın kaçınılmaz bir sonucu olarak anlaşılmamalıdır.

BM İnsan Hakları Konseyi 2025’te “yaşlıların insan haklarına ilişkin uluslararası bağlayıcı bir belge (sözleşme)” hazırlamakla görevli, hükümetler arası bir çalışma grubu kurmaya karar vermiştir (BM, 2025). BM’nin bu adımlarında Covid-19 deneyiminin etkisi görülmektedir. Pandemi, “insan hakları yasalarının yaşlı insanları pek de güvende tutmadığını” gözler önüne sermiştir (BM, 2021). Bu minvalde, insan hakları anlaşmalarında yaşlıların haklarından ayrıca bahsedilmesine duyulan ihtiyaç, ülkelerin hukuki düzenlemelerinde yaşlı istismarını engelleyen yasaların olmayışıyla açıklanmaktadır (BM, 2021). Bu eksiklik birçok yaşlı bireyin “doğru sağlık hizmeti ve desteği almak, şiddetten korunmak, yeterli yiyecek ve paraya sahip olmak, güvenli bir yerde yaşamak, bilgisayar ve internet kullanmak, savaş, sel veya diğer büyük sorunlar yaşandığında doğru desteği almak” konularında insan haklarından mahrum kaldığı anlamına gelmektedir (BM, 2021).

AİHM Tarafından Devletlere Tanınan Geniş Takdir Alanı

AİHS 1950 yılında Avrupa Konseyi tarafından kabul edilmiştir. Türkiye 1954’ten beri Sözleşmenin taraflarındandır. Yıllar içinde ek protokol maddeleri eklenerek Sözleşmede birçok değişiklik yapılmıştır. Bu yönüyle Sözleşme canlılığını korumaktadır. Sözleşmeye protokol yoluyla ekleme en son 2021 yılında yapılmıştır.

Avrupa Konseyine üye 46 farklı ülkenin vatandaşlarından AİHM’e başvurular gelmektedir². AİHM’e gelen başvuruların büyük çoğunluğu kabul edilemezlikle sonuçlanmaktadır. 2024 yılında sonuçlanan başvuruların %61’i için kabul edilemez kararı verilmiştir (AİHM, 2024). Başvuruların kabul edilemez olduğuna dair kararlar çoğunlukla iç hukuk yollarının tüketilmemiş olması, başvurunun açıkça gerekçelendirilmeyerek dayanaktan yoksun bırakılması ve mağduriyetin asgari ciddiyet seviyesinin altında bulunması gibi nedenlere dayanmaktadır. Mahkeme kabul edilebilirlik açısından reddin yanı sıra, hak ihlali olmadığına hükmedebilir.

2 Rusya, Ukrayna’yı işgali nedeniyle 2022 yılında Avrupa Konseyinden çıkarılmıştır. Yaşlılar ve AİHS (2023) raporu 1998-2023 arasındaki başvurulardan derlendiği için bu çalışmada Rusya vatandaşı yaşlıların başvuruları da yer almaktadır.

Tarafların uzlaşması veya ilgili devletin hak ihlali yaptığını kabul etmesi anlamına gelen “dostane çözüm veya tek taraflı beyan” sonucuna varabilir. Diğer bir sonuç ise elbette “hak ihlali” yapıldığı yönündeki karardır.

Bulgulara geçmeden önce, AİHM’in devletlere geniş bir takdir alanı tanınması konunun bütünlüğünün ortaya konulması açısından önemlidir. Mahkemenin bu yaklaşımının bir sonucu olarak ortaya çıkan ve 2021’de Ek 15 Nolu Protokol ile Sözleşmeye eklenen ikincilik ilkesinden bahsetmek gerekmektedir. İkincilik ilkesi; insan haklarını korumada birincil sorumluluğun Sözleşme üyesi devletlerde olduğu, AİHM’in ise yalnızca denetleyici bir yargı yetkisinin bulunduğu anlamına gelmektedir. AİHM, denetleyici olmakla birlikte devletlerin takdir alanını kabul etmektedir. Takdir marjı; AİHM’in devletlerin kendi yetki alanına, iç politikalarına karışmamasıdır. Nitekim AİHM, ulusal mahkemelerin yerini almamalıdır (Spano, 2018). AİHM Eski İzlanda Hâkimi Robert Spano’ya (2018) göre AİHM tarihsel olarak iki dönemden oluşmaktadır. Mahkemenin ilk 40 yıllık dönemi esasa ilişkin yerleşim, sonraki dönemi ise usûle ilişkin yerleşim aşamasıdır. İlk dönemde Mahkeme, hakların içeriğini belirlemeye yönelmişken şimdiki dönemde sürece odaklanmaktadır. Bu dönemde ulusal makamların Sözleşme ile daha fazla ilgilenmesi beklenmektedir. AİHM iç hukukun sağlam bir şekilde işlediği, Sözleşme ilkelerinin dikkate alındığı, hukukun üstünlüğünün korunduğuna ikna olduğu yargılama süreçleri için takdir marjı kuralını uygulamaktadır (Spano, 2018). Bu durum, AİHM’in iç hukukun zayıf olduğunu düşündüğü devletler için daha katı bir yaklaşım sergileyebileceği anlamına gelmektedir. Spano’nun makalesinde “hukukun üstünlüğü” bağlamında uygun görülen bu yaklaşım farkı, başka araştırmacılar tarafından tutarsızlık olarak eleştirilmektedir. AİHM’in takdir marjı kuralını uygulamada her devlet için aynı katılıkla olup olmadığı sorgulanmaktadır (Glas, 2023). Bu yaklaşım “değişken geometri” olarak nitelendirilmektedir (Çalı, 2018 akt., Glas, 2023).

Anlaşıldığı üzere, kabul edilemezlik oranlarının yüksekliği bir yönüyle ikincilik ilkesine ve devletlere tanınmış geniş takdir alanına dayanmaktadır. Yaşlılar ve AİHS raporunda yer alan başvuruların da yaklaşık 4’te 1’i kabul edilebilirlik bakımından reddedilmiştir.

AİHS yaşlıların haklarını “insan” olmalarının bir sonucu olarak, yaştan bağımsız biçimde gözetmektedir. Sözleşmede direkt olarak yaşa veya yaşlılığa dair bir madde yoktur. AİHM yaşlılıkla ilgili başvurularda Sözleşmeyi yorumlayarak karar vermektedir. Spano’nun artık “usule ilişkin yerleşim aşaması”na geçildiği yönündeki

değerlendirmesiyle birlikte düşünüldüğünde AİHM’in yaşlılıkla ilgili içerikleri dolaylı bir şekilde ele almaya devam edeceği düşünülebilir. Kaldı ki, yaşlıların AİHM’e başvuru konularında emeklilik, tutukluluk ve vesayet gibi devletlerin takdir alanında şekillenen konular öne çıkmaktadır.

Yöntem

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizidir. Nitel araştırma, dünyayı görünür kılmaya yarayan mülakatlar, fotoğraflar, araştırmacı günlükleri gibi bir dizi temsilden oluşur (Denzin ve Lincoln, 2011’den akt., Creswell, 2015). Doküman analizi, yazılı belge içeriğinin sistematik bir şekilde analiz edilmesidir (Wach, 2013’den akt., Kırıl, 2020). Doküman analizi ile, belirli bir konu hakkında anlam çıkararak ampirik bilgi oluşturulur (Corbin ve Strauss, 2008’den akt., Kırıl, 2020). Nitel araştırmalarda kullanılan dokümanlar, yazı temelli veya görüntü temelli olarak geniş bir çeşitlilik göstermektedir (Kırıl, 2020). Ayrıca dokümanlar, kişisel veya kurumsal dokümanlar olarak da sınıflandırılmaktadır (Corbetta, 2003’den akt., Kırıl, 2020). Bu çalışmada kurumsal bir doküman olan “Yaşlılar ve AİHS (2023)” raporu analiz edilmektedir. Doküman analizinin sağladığı avantajlar “zaman kullanımı açısından verimli bir yöntem olması, örneklem büyüklüğü, kullanılabilirlik, düşük maliyet, tekrar kullanım, bireysellik ve özgünlük, kesinlik, geniş kapsam ve zaman, tepkiselliğin olmaması, kolay ulaşılamayacak verilere ulaşma, konunun ve verinin niteliği” şeklinde sıralanmaktadır (Bailey, 1982; Bowen, 2009; Corbetta, 2003; Merriam, 1988; Yıldırım & Şimşek, 2016; Yin, 1994’den akt., Kırıl, 2020). Doküman analizi, bu avantajların yanı sıra birtakım kısıtlılıklar içermektedir. “Yaşlılar ve AİHS (2023)” dokümanı, 1998-2023 yılları arasında Avrupa Konseyine üye ülkelerin yaşlı vatandaşlarından gelen şikâyetleri içermesi nedeniyle geniş bir alanda çok daha uzun çabalarla elde edilebilecek veriye erişimi kolaylaştırmaktadır. Diğer yandan, doküman analizinde, ikincil dokümanlar araştırmacının kendi belirlediği standartlara göre hazırlanmadığı için karşılaştırma yapmak veya yeterli ayrıntıya ulaşmak gibi hususlarda zorluklar yaşanabilmektedir (Bowen, 2009, Yıldırım & Şimşek, 2016’den akt., Kırıl, 2020). Söz konusu rapor da AİHM’in kendi standartları çerçevesinde hazırlandığı ve “yaşlıların AİHM’e başvuruları” evreni hakkında bilgi paylaşılmadığı için karşılaştırma yapma imkânı sınırlıdır.

Yaşlılar ve AİHS raporunun analizinde içerik analizi yaklaşımı benimsenmiştir. İçerik analizi, yazılı veya görsel içeriklerin öne çıkan belirgin veya örtük anlamlarının sistematik biçimde analiz edilmesidir (Fraenkel vd., 2012; Saldana, 2011’den akt., Sak vd., 2021). Rapor, AİHS maddelerinden hareketle önceden belirlenmiş kodlarla

(tümdengelim), başvuru nedenleri ve karar özetleri doğrultusunda ise rapordan çıkarılan kodlarla (tümevarım) analiz edilmektedir. Kodlama ve tematik çözümleme süreci için MAXQDA 2024 programı kullanılmıştır. Araştırma temalarının oluşturulmasında AİHM hükümlerine ilişkin AİHS maddeleri, yaşlıların şikâyetlerine ilişkin ifadeleri ve AİHM’in içtihadında öne çıkan hususlar ile yaşlılığa direkt olarak vurgu yapıp yapmadığı dikkate alınmıştır. Bu doğrultuda “1) Başvuru nedenleri 2) Dayanaklar 3) Kararlar 4) Mahkemenin yaklaşımı” olmak üzere dört tema açığa çıkmaktadır.

Tablo 1
Araştırma temaları ve alt temaları

Tema	Alt Tema
Başvuru Nedenleri	Yasal düzenlemeler
	Yaşlı için uygunsuz koşullar
	Bakım
	Sınır dışı edilme
	Yargılamanın uzunluğu
	Adil tazmin talebi
Dayanaklar	Ayrımcılık
	Destekten mahrum bırakılma
	İleri yaş
	Sosyal bağları sürdürmememe
	Düşük yaşam standartları
	Sağlık açısından tehdit
Kararlar	Hak ihlali
	Hak ihlali yok
	Kayıttan düşürme
	Kabul edilebilirlik bakımından red
	Derdest başvuru
Mahkemenin Yaklaşımı	Özen gösterilmesi telkini
	Yaşlı bağımsızlığının gözetilmesi
	Adil denge
	Takdir marjı

Analiz sürecinde ilgili alt temalara karşılık gelecek biçimde kodlar atanmıştır. Örneğin, başvuru nedenlerine ilişkin kod hiyerarşisi aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 2
Başvuru nedenleri kod hiyerarşisi

Alt Tema (Tema: Başvuru Nedenleri)	Kod
Yasal düzenlemeler	Emeklilik
	Yasal ehliyet
	Yasama boşluğu
	Engelli raporu
	Miras paylaşımı
	Ötenazi talebinin reddi
Yaşlı için uygunsuz koşullar	Cezaevi ve gözaltı koşulları
	Zorunlu askerlik
	Yetkililerin başarısızlıkları (iklim değişikliği)
Bakım	Bakım hizmetinin yetersizliği/ihmal
	Bakım ödeneklerinin/sosyal yardımların yetersizliği
	Huzurevine gönülsüz yerleştirilme veya nakil
Sınır dışı edilme	Sınır dışı edilme
Yargılamanın uzunluğu	Yargılamanın uzunluğu
Adil tazmin talebi	Siyasi baskılara maruz kalma
	Başıboş köpek sorunu

Tüm analiz boyunca kodların atanmasında ağırlıklı olarak karşılık geldikleri temalar/ alt temalar dikkate alınmıştır. Ek olarak, gerekli yerlerde kod kesişimleri saptanmıştır. Kod kesişimleri ve kodların birbirlerine yakınlıkları sosyolojik olarak yaşlanma deneyiminde kesişimselliğe işaret etmektedir.

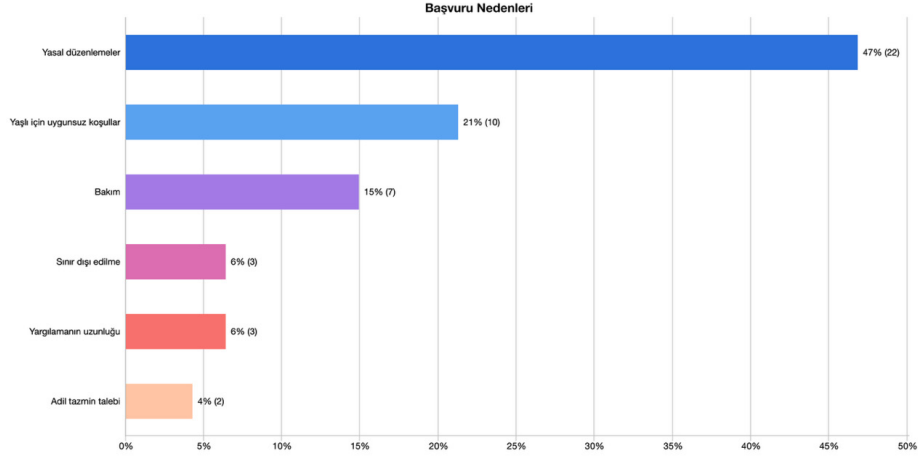
Bulgular

Yaşlıların AİHM’ye Başvurma Nedenleri

Yaşlılar ve AİHS (2023) raporunda Avrupa Konseyine üye farklı ülkelerden toplam 42 başvuru vardır. Rapor 1998-2023 yıllarında yaşlılar ve yaşlı yakınları tarafından gelen başvurulardan derlenmiştir. Sosyolojik perspektifle bakıldığında, hak ihlali olsun ya da olmasın AİHM’e başvuru nedenleri yaşlanma deneyimlerine işaret etmesi bakımından oldukça anlamlıdır. Yukarıda Mahler’in ifadesinde toplumsal engeller bağlamında değerlendirilen kırılganlık kavramı, yaşlıların başvuru nedenlerinde somutlaşmaktadır.

Grafik 4

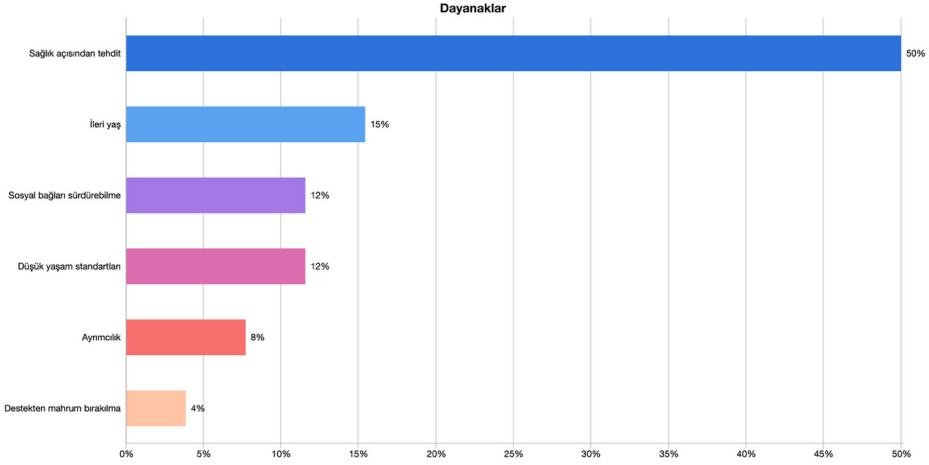
Yaşlıların AİHM' ve başvuru konuları

Yaşlılar ve AİHS raporunda geçen çeşitli başvuru nedenleri “1) Yasal düzenlemeler 2) Yaşlı için uygunsuz koşullar 3) Bakım 4) Sınır dışı edilme 5) Yargılamanın uzunluğu 6) Adil tazmin talebi” şeklinde sınıflandırılabilir. Toplam 42 başvurunun 22’si iç hukuktaki yasal düzenlemelerle ilgilidir³. Rapordaki dağılım yaşlıların şikâyetlerine dair birtakım fikirler verse de yaşlılar ve yaşlı yakınları tarafından AİHM’e yapılan tüm başvurular hakkında bir veri paylaşılmamaktadır. Raporun yarısına karşılık gelen yasal düzenlemelerle ilgili başvuru oranının evrenle örtüşüp örtüşmediği bilinmemektedir. Yasal düzenlemeler altında “emeklilik, yasal ehliyet, miras paylaşımı, yasama boşluğu, engelli raporu, ötenazi talebinin reddi” yer almaktadır. Yaşlı için uygunsuz koşullara dair şikâyetler arasında “cezaevi/gözaltı koşulları, zorunlu askerlik, yetkililerin başarısızlıkları (iklim değişikliği)” vardır. Bakıma ilişkin meseleler “bakım hizmetinin yetersizliği/ihmal, bakım ödeneklerinin/ sosyal yardımların yetersizliği, huzurevine gönülsüz yerleştirilme veya nakil” üzerinedir. Adil tazmin talebi “siyasi baskılara maruz kalma, başıboş köpek sorunu” kodlarından oluşmaktadır. Başvuru konuları arasında emeklilik (12), cezaevi/gözaltı koşulları (7) ve bakıma (6) ilişkin meseleler ağırlıklı olarak görülmektedir. Bazı başvuru nedenleri birbiriyle kesişmektedir. Örneğin, başıboş köpek sorunu, yaşlıların sokak deneyimi açısından yaşlı için uygunsuz koşullara dahil olmaktadır (Georgel ve Georgeta Stoicescu/Romanya, başvuru no: 9718/03, 26/07/2011). Yahut, emekli maaşının yetersizliği ile sosyal yardımların yetersizliği paralellik gösterebilmektedir.

3 Sınırlı sayıda olsa da bazı başvurular birden fazla şikâyet nedeni ve hak ihlali içermektedir. Bu sebeple, grafiklerdeki dağılımlar rapordaki toplam başvuru sayısı olan 42 ile örtüşmeyebilir.

Grafik 5
Yaşlıların AİHM başvurularında dayanakları

Yaşlıların başvurularını gerçekleştirmek için ileri sürdükleri birtakım dayanaklar vardır. Yaşlıların şikâyetlerini destekleyen bu dayanaklar arasında “sağlık açısından tehdit” unsuru başta gelmektedir. En sık ifade edilen diğer unsurlar arasında “sosyal bağları sürdürülebilirlik” ve “düşük yaşam standartları” vardır. Tüm bunları yaşlıların günlük yaşam içinde karşılaştıkları riskler, kaygı nedenleri veya zorluklar olarak yorumlamak mümkündür. Öte yandan başvuru nedenleri ve bu nedenleri gerçekleştiren dayanaklar yaşlılık döneminde kişisel eşitsizliği açığa çıkarmaktadır. Kod kesişimleri, yaşlıların içinde buldukları mekânsal koşullara ilişkin şikâyetler ile sağlık açısından tehdit unsurunun bağdaştığını göstermektedir. Diğer yandan, bir tür mekânsızlık hâli de söz konusudur; Yaşlıların sınır dışı edilmeyle alakalı başvuruları, yaşlılıkta hareketliliğin kısıtlanmasına bağlı olarak göçmenlik deneyiminin zorlaştığını ortaya koymaktadır. Yaşlı göçmenler, sınır dışı edilme durumunda sosyal bağlarını sürdürme ve sağlıklarını koruma hususlarında endişe duymaktadır (Chyzhevska/İsveç, b. no. 60794/11, 25/09/2012; Frolova/Finlandiya, b. no. 47772/11, 14/01/2014; Senchışhak/Finlandiya, b. no. 5049/12, 18/11/2014). Sosyal desteğin, yaşlıların sağlık algısı üzerinde doğrudan bir etkisi olduğu bilinmektedir (Giang vd., 2020; Le vd., 2020; Loichinger & Pothisiri, 2018’den akt., Kočanová vd., 2023). Bu durum, yaşlıların AİHM’e şikâyetlerindeki dayanaklarıyla örtüşmektedir.

Başvurunun direkt olarak “ileri yaş” ile gerçekleştirildiği davalar mevcuttur. Bu başvurulardan biri, engellilik raporunun “ağır” yerine “orta” olarak düzenlenmesinin

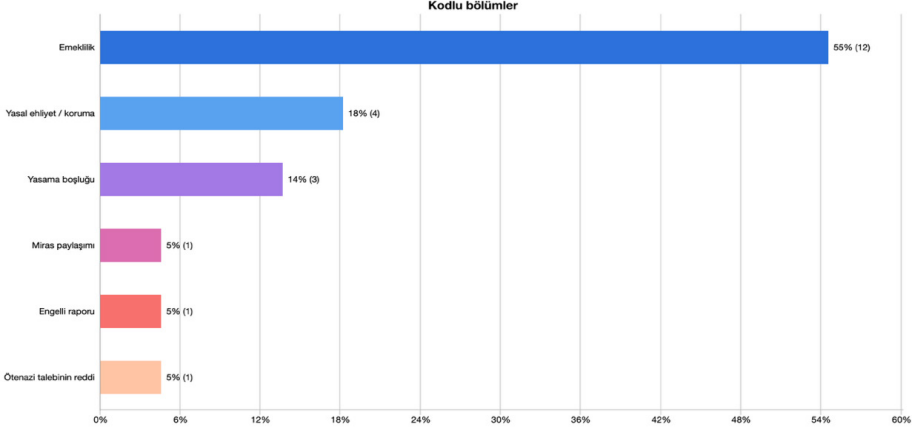
yol açtığı sorunlar üzerinedir (Jivan/Romanya, b. no. 62250/19, 08/12/2022). Başvuran, ulusal mahkemede yargılama sürecinin onun yaşındaki (85) biri için çok uzun olduğunu belirtmektedir. Ayrıca ileri yaşa sosyal bağları sürdürmemeye, destekten mahrum bırakılma, düşük yaşam standartları eşlik etmektedir. Ulusal makamların engelli raporuna ilişkin hatalı kararı yeni sorunlara yol açarak kesişimselliği pekiştirmektedir. AİHM, yetkililer tarafından ileri yaşın ve üstelik ileri yaşta meydana gelen bir uzuv kaybının dikkate alınmamasını eleştirmektedir. Mahkeme “böylesine köklü bir değişikliğin yaşlı bir kişinin hayatında yaratacağı etkiler”in göz ardı edildiğini vurgulayarak özel ve aile hayatına saygı hakkının (madde 8) ihlaline karar vermiştir.

Teşić/Sırbistan (b. no. 4678/07 ve 50591/12, 11/02/2014) kararında ise başvuran, avukatına hakareten ulusal mahkemede yüklü bir tazminatla cezalandırılmıştır. Başvuran, ifade özgürlüğünün ihlal edilmesinden şikâyetçidir. Üstelik yüklü tazminat, emekli maaşının yarısından fazlasına karşılık gelerek ilaçlarını almasını imkânsız hâle getirmektedir. AİHM, bu durumun özellikle hastalıklardan muzdarip yaşlı bir kişi için zor olduğunu vurgulamaktadır. Bahsi geçen her iki davada da Mahkemenin ihlal yönünde hükmetmesinin nedeninin “ileri yaş” olmadığı unutulmamalıdır. Zira benzer durumlarda başvuru sahibi genç olsaydı da Mahkeme muhtemelen aynı yönde karar verecekti. Öte yandan AİHM, ileri yaşla beraber ihlalin daha yıpratıcı sonuçlara yol açtığı üzerinde durarak devletlere telkinde bulunmaktadır.

Emeklilikle Beraber Yoksullaşma

Raporda en sık kullanılan isimler arasında başvuru nedenleriyle örtüşecek biçimde “emeklilik, emeklilik yaşı, yaşam koşulları, emeklilik maaşı, yaşlılık maaşı” ifadeleri geçmektedir.

Grafik 6
Yasal düzenlemelere ilişkin başvurular

Yasal düzenlemelere ilişkin başvuruların 12’si emeklilikle ilgilidir (Mauriello/İtalya, 2016; Aielli ve diğerleri/İtalya, 2018; Arboit ve diğerleri/İtalya, 2018; Meier/İsviçre, 2016; Larioshina/Rusya, 2002; Budina/Rusya, 2009; Süßmann/Almanya, 1998; Tešić/Sırbistan, 2014; Žegarac ve diğerleri/Sırbistan, 2023, Carson ve diğerleri/Birleşik Krallık, 2010; Da Conceição Mateus/Portekiz ve Santos Januário/Portekiz, 2013; P.C./İrlanda (no. 26922/19), 2022). Bu 12 başvurunun 9’u ise emekli maaşının azaltılması veya yetersizliği hakkındadır. Genellikle, mülkiyet hakkı (protokol no 1 madde 1) ihlalinin öne sürüldüğü bu davalarda, öne çıkan belirli bir dayanağın yanı sıra dağılım söz konusudur. Emeklilerden gelen çeşitli başvurularda “ayrımcılık, ileri yaş, düşük yaşam standartları, sağlık açısından tehdit” unsurlarına rastlanmaktadır. Ayrıca emekli maaşının azaltılmasıyla ilgili davalarda başvurular genellikle 10-15 kişilik gruplar tarafından yapılmaktadır. AİHM bu tür davalarda çoğunlukla, takdir marjı gereği devletlerin yasal düzenlemelerine müdahale etmekten kaçınarak ihlal bulunmadığına veya kabul edilemezliğe hükmetmektedir⁴. Emeklilik politikalarının devletlerin kendi takdir alanında bulunması veya bütçesel kısıtlılıklar gibi koşullar üzerinde durulmaktadır. Mahkeme, ortada bir mağduriyet olsa dahi, adil denge yaklaşımına bağlı olarak “kamusal yarar ile bireysel çıkar” arasındaki dengeyi gözettiğini vurgulamaktadır. Ayrıca Sözleşmenin belirli bir emeklilik modelini zorunlu tutmadığı hatırlatılmaktadır. Farklı yasal düzenlemelere ait ülkelerin vatandaşlarından benzer şikâyetlerle gelen bu başvurular, Avrupa için emeklilikle beraber yoksullaşma

4 AİHM, emeklilik maaşıyla ilgili başvurularda yalnızca Tešić/Sırbistan (2014) başvurusunda hak ihlali olduğuna hükmetmiştir. Dava direkt olarak hükümetin emeklilik politikası vs. ile ilgili değil; avukatına karşı tazminat ödemekle yükümlü tutulan yaşlı başvuranın ödeme için her ay emekli maaşından yapılan kesinti nedeniyle ifade özgürlüğünün ihlali hakkındadır.

sorununu gözler önüne sermektedir. Emeklilerin AİHM'e yaptıkları şikâyetlerle örtüşecek biçimde, ABD ve Avrupa'da bebek patlaması kuşağından itibaren yeni kuşakların gitgide daha kötü bir emeklilik dönemi geçirdiği bilinmektedir (Şişman, 2025). Bu durum refah devleti anlayışının zayıflaması ve bağımlı nüfus oranındaki artış gibi nedenlerle açıklanmaktadır (Şişman, 2025). Çalışmada incelenmiş olan kararlardan görüleceği üzere AİHM emeklilik konusunda devletlere geniş bir takdir yetkisi tanımaktadır. Bunun bir yansıması olarak tüm Avrupa ve dünyada genel bir sorun hâline gelen emeklilik hususunda herhangi bir inisiyatif almama eğilimi içerisindedir.

Yaşlının Gözetilmesi ile Bağımsızlığı Arasındaki Denge

AİHM'e gelen yasal vesayet ve bakıma ilişkin başvurularda, yaşlının gözetilmesi ile bağımsızlığı arasındaki dengenin kurulmamasından kaynaklanan ihlaller gün yüzüne çıkmaktadır.

Tablo 3
Yaşlıların AİHM'de bakıma ilişkin başvuruları

BAKIM	Frekans
Bakım hizmetinin yetersizliği / ihmal	3
Bakım ödeneklerinin / sosyal yardımların yetersizliği	2
Huzurevine gönülsüz yerleştirme veya nakil	2
TOPLAM	7

Yaşlıların bakım süreçleri hakkındaki şikâyetleri, bakımın bütüncül bir bakış açısıyla ele alınması gerektiğini göstermektedir. Yaşlılık döneminde nitelikli bir bakım hizmeti alabilmenin finansal, yönetsel ve etik birçok yönü vardır. Bu bağlamda önem teşkil eden birkaç başvurudan bahsetmek gerekmektedir.

AİHM, ülkelerin yasal düzenlemelerine karışmama anlayışıyla pek de örtüşmeyecek biçimde Calvi ve C.G./İtalya (b. no. 46412/21, 06/07/2023) davasında ihlal kararı vermiştir. Bu başvuruda, 1930 doğumlu yaşlı birey yasal koruma tedbiri altına alınarak bakımevine yerleştirilmiş olmaktan şikâyetçidir. Başvuran, bakımevine yerleştirilmesinin sosyal izolasyona yol açtığını belirtmektedir. Mahkeme, yaşlının hayatının neredeyse tüm alanlarında vasisine bağımlı hâle getirildiğini, üstelik bu uygulamanın bir süre kısıtlanması da içermediğini saptamıştır. Ayrıca kararda, vesayet uygulamasının meşru bir amaca yönelik olmasına karşın orantılı olmadığı, yetkililerin bu anlamda yeterince önlem almadığı belirtilmektedir. İtalyan hukukunda

vasilik sisteminin esnekliği ve yasal vasiliğin kötüye kullanılması nedeniyle özel ve aile hayatına saygı hakkının (madde 8) ihlal edildiğine hükmedilmiştir. Böylelikle, yaşlının refahının korunmasının onun haklarına müdahale etmeyecek boyutta olması gerektiğine dikkat çekilmektedir.

Birleşik Krallık vatandaşı, 106 yaşındaki bir yaşlının başvurusu (Watts/Birleşik Krallık, b. no. 53586/09, 04/05/2010) ise bir bakımevinden başka bir bakımevine kendi rızası olmaksızın nakledilmesiyle ilgilidir. Başvuran, gönülsüz bir şekilde maruz kaldığı naklin, sağlığı açısından büyük bir tehdit oluşturduğunu belirterek yaşam hakkının ihlal edildiğini öne sürmektedir. AİHM, “kötü yönetilen bir transferin, yaşlıların genel kırılganlığı ve değişime dirençleri nedeniyle yaşam beklentilerini olumsuz etkileyebileceği” fikrine katılmaktadır. Diğer yandan AİHM, söz konusu davanın kendi koşullarına; yerel makamların bakımevi yönetimine ve nakil sürecine dair yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğine baktığında başvuruyu kabul edilemezlikle sonuçlandırmıştır. Dolayısıyla Mahkeme, yaşlının gözetilmesi ile iradesi arasındaki denge hususunda, mevcut koşulları ve yönetsel yükümlülükleri incelemektedir.

Mahkemenin incelemeler esnasında, başvuranın kendi kendine yetebilirliğine ve yerel idarelerin başvuranın fiziksel ve ruhsal sağlığı ile sosyal ilişkileri açısından bir ihmali olup olmadığına baktığı anlaşılmaktadır. Bahsedilen davalar, yaşlıların kırılganlığının vurgulanması nedeniyle hem Mahkemenin içtihadına hem de formel bakımda dikkat edilmesi gereken hususlara yönelik önem arz etmektedir.

Yaşlılık Cezaevinde Kalmaya Engel mi?

AİHM’e cezaevi ve gözaltı koşullarının yaşlılar için uygun olmadığı yönünde şikâyetler gelmektedir. (Sawoniuk/Birleşik Krallık, 2001; Papon/Fransa, 2001; Vasileva/Danimarka, 2003; Farbtuhs/Letonya, 2004; Haidn/Almanya, 2011; Contrada (no. 2)/İtalya, 2014; P.C./İrlanda, 2022). Yaşlı mahkûmlar, cezaevi koşullarının yaşlılığa uygun olmayarak sağlık açısından tehdit oluşturduğunu beyan etmektedir. Bu hususta Mahkeme, Avrupa Konseyine üye hiçbir devlette tutukluğa dair üst yaş sınırı bulunmadığını hatırlatmaktadır (Papon/Fransa, b. no. 64666/01, 07/06/2001). Bu nedenle ileri yaş tek başına, cezaevinde kalmaya engel teşkil etmemektedir. Diğer yandan Mahkeme tarafından, yaşlı mahkûmların sağlık raporları ve tedavi süreçleriyle ilgili yükümlülüklerin uygulanıp uygulanmadığı incelenmektedir. Eğer bu süreçlerde aksama varsa hak ihlaline hükmedilmekte, yoksa başvurular kabul

edilemez bulunmaktadır. Örneğin Farbtuhs/Letonya (b. no. 4672/02, 02/12/2004) kararında Mahkeme, “günlük işlerinin çoğunu yapamayacak kadar engelli” 84 yaşındaki mahkûmun başvurusu için insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele yaşınının (madde 3) ihlal edildiğine hükmetmiştir. Nitekim, böyle bir durumda cezaevi koşulları mahkûmun özel gereksinimlerine uygun hâle getirilmelidir. Ancak bu koşullar sağlanmamıştır. Dolayısıyla Mahkemenin kararında, başvurucaunun yaşından ziyade engellilik durumu belirleyici faktör olmuştur.

Yaşlı mahkûmların başvuruları, yaşlılıkta cezaevi deneyimi üzerine araştırmalara duyulan ihtiyaca işaret etmektedir. Yaşlıların içinde buldukları mekânsal koşulların ve ilişkilerin anlaşılması, sorunların tespiti ve iyileştirilmesi açısından elzemdir.

Kamusal İlişkilerin ve Farkındalıkların Önemi

Yaşlılar ve AIHS raporunda yer alan 41 başvuru yaşlılar ve yaşlı yakınları tarafından gerçekleştirilirken, bir başvuru ise geriatri hemşiresi tarafından yapılmıştır (Heinisch/Almanya, no. 28274/08, 21/07/2011). Söz konusu davada, Almanya’da bir bakımevinde çalışan geriatri hemşiresi, çalıştığı kurumun bakım hizmetinin yetersiz olduğunu ifşa ettiği için işten çıkarılmıştır. Hemşire, ifade özgürlüğünün ihlal edildiğini öne sürerek AIHM’e başvurmuştur. Başvuru, hak ihlali olduğu kararıyla sonuçlanmıştır. AIHM, hemşirenin yaşadığı mağduriyetin yanı sıra kamusal zarara dikkat çekmektedir. Mahkeme, “yaşlı hastaların özel savunmasızlığı ve istismarı önleme gerekliliği” nedeniyle bakım hizmetindeki yetersizliğin ifşa edilmesini kamu yararı olarak değerlendirmiştir. Böyle bir kamu yararının, şirketin itibarından ve çıkarlarından daha önemli olduğu belirtilmektedir. Üstelik, hemşirenin işten çıkarılmasının diğer personeller için caydırıcı bir etkiye yol açacağı da hesaba katıldığında bir hemşirenin uğradığı ihlalin sonuçları çok daha geniş bir alana yayılacaktır. Mahkeme tüm bunların, “hastaların genellikle kendi haklarını savunamadıkları ve bakım hizmetindeki eksiklikleri ilk fark edenlerin bakım personeli olduğu bir alanda” vuku bulmasını dikkate almaktadır. Söz konusu karar, kendi haklarını gözetemeyecek durumdaki dezavantajlı grupların haklarının korunmasında kamusal ilişkilerin ve farkındalıkların önemini ortaya koymaktadır. Hakların korunmasının yalnızca hak sahipleri ve yargı makamları arasında cereyan etmediğine, topluma içkin bir adalet fikriyle beraber şekillendiğine işaret edilmektedir. Yaşlıların haklarının korunabilmesi toplumdaki yaşlılık algısıyla beraber şekillenmektedir. Örneğin, yaşlıların mekânın adil paylaşımı hususunda dezavantajlı konuma itilmesi modernliğin yol açtığı yaşlılıkta faydasızlaşma ve yetersizlik düşüncesiyle ilişkilendirilmektedir (Güçlü, 2024).

AİHM Kararlarında Yaşlılara Yönelik Hak İhlalleri

Her davanın özel koşullarına bağlı olarak aynı nedenle öne sürülen şikâyetler farklı kararlarla sonuçlanabilmektedir. Bu hususta Mahkeme; başvuranın sağlık durumu, yerel makamların sorumlulukları ve yargılama sürecini inceleyerek benzer görünen başvurularda farklı sonuçlara varabilmektedir. Dolayısıyla başvuru nedenleri ve hak ihlallerini gösteren tablo 5 “başvuru nedeni (şikâyet) = hak ihlali” gibi nedensel bir ilişki kurulduğu anlamına gelmemektedir. Ancak AİHM’in kararları Avrupa ülkelerinde yaşlıların hangi haklar bakımından ihlale uğradıklarını somutlaştırması bakımından önemlidir.

Tablo 4

Yaşlılar ve AİHS raporunda hak ihlalleri

İhlal Edildiği Öne Sürülen Haklar	Tespit Edilen İhlaller
Özel ve Aile Hayatına Saygı Hakkı (Madde 8)	6
Adil Yargılanma Hakkı (Madde 6)	5
İnsanlık Dışı Ya Da Aşağılayıcı Muamele Yasağı / İşkence Yasağı (Madde 3)	3
İfade özgürlüğü (Madde 10)	2
Özgürlük ve Güvenlik Hakkı (Madde 5)	1
Yaşam Hakkı (Madde 2)	1
Mülkiyetin Korunması (Protokol No 1 Madde 1)	1
Kölelik ve Zorla Çalıştırma Yasağı (Madde 4)	0
Evlenme Hakkı (Madde 12)	0
Ayrımcılık yasağı (Madde 14)	0
TOPLAM	19

Tablo 5

Tespit edilen hak ihlallerine göre başvuru nedenleri

Başvuru Nedeni (Kod)	Yaşama Hakkı	İnsanlık Dışı ya da	Adil Yargılanma Hakkı	Özel ve Aile	İfade	Mülkiyetin Korunması ⁵
Emekli maaşının azaltılması					1	

5 “siyasi baskılara maruz kalma” ve “yasama boşluğu” kodları aynı başvuruda (Klaus ve Iouri Kiladze v. Gürcistan, 2010) keşifmektedir. Dolayısıyla mülkiyetin korunmasının ihlali yönünde bir karar vardır.

Tablo 5

Tespit edilen hak ihlallerine göre başvuru nedenleri

Başvuru Nedeni (Kod)	Yaşama Hakkı	İnsanlık Dışı ya da		Adil Yargılanma Hakkı	Özel ve Aile	İfade	Mülkiyetin Korunması ⁵
Yasama boşluğu				1	2		1
Engelli raporu					1		
Yasal ehliyet/koruma				1	1		
Zorunlu askerlik		1					
Cezaevi ve gözaltı koşulları		2	1				
Bakım ödeneklerinin/ sosyal yardımların yetersizliği					1		
Bakım hizmetinin yetersizliği/ihmal	1					1	
Yargılamanın uzunluğu				2			
Siyasi baskılara maruz kalma							1
Başiboş köpek sorunu				1	1		

Yaşlılar ve AİHS raporundaki başvurularda hak ihlali olduğu yönünde 19, hak ihlali olmadığı yönünde 10 karara hükmedilmiştir. 10 başvuru kabul edilebilirlik bakımından reddedilirken, 4 derdest başvuru yer almaktadır⁶. Kabul edilebilirlik bakımından reddedilen başvuruların çoğunluğu dayanaktan yoksun bulunmuştur. Hükmedilen hak ihlalleri arasında çoğunlukla 6 karar ile özel ve aile hayatına saygı hakkı (madde 8), 5 karar ile adil yargılanma hakkı (madde 6), ve 3 karar ile insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele yasağı (işkence yasağı) (madde 3) yer almaktadır. Saptanan diğer ihlaller arasında ifade özgürlüğü (madde 10), özgürlük ve güvenlik hakkı (madde 5), yaşam hakkı (madde 2) ve mülkiyetin korunması (protokol no 1 madde 1) vardır. Raporda, örtük bir şekilde olsa da yaşa karşı ayrımcılık yasağını kapsayan ayrımcılık yasağına (madde 14) dair ihlal kararı içeren bir başvuru ise yer almamaktadır.

Adil yargılanma hakkı bağlamında AİHM'in yaklaşımı dikkate değerdir. Ulusal mahkemelerde uzun süren yargılamalar gibi nedenlerle AİHM'e yapılan

6 Başvurularda birden fazla hak bakımından iddialar ve dolayısıyla her iddia bakımından farklı kararlar yer alabilmektedir. Raporda da bu şekilde bir yönüyle kabul edilemez, bir yönüyle ihlal olmadığı veya bir başvurunun birden fazla hak bakımından ihlale uğraması gibi sonuçlar vardır. Bu nedenle rakamların toplamı başvuru sayısından fazla çıkmaktadır.

başvurularda, AİHM ileri yaşı göz önünde bulundurmaktadır. Jablonská/Polonya (2004) kararında, 81 yaşındaki başvurucu ulusal mahkemede davasının 10 yıldır sürmesinden şikâyetçidir. Başvuruda, adliyeye gidip gelme gibi süreçlerin yaşlı biri için yıpratıcı olduğu üzerinde durulmaktadır. AİHM, ulusal mahkemelerin yargılama süreçlerinde muhatapları bir yaşlı olduğunda “özel bir özen” göstermeleri gerektiğini devletlere telkin etmektedir. Raporda izlenen bu yaklaşım Mikołajczyk’in (2013) çeşitli kararlar üzerinden yaptığı değerlendirmeleriyle de örtüşmektedir. Mahkeme yaşlı başvurularda yönelik kararlarında genellikle yaşa değil de “diğer savunmasız gruplar (çocuklar, engelliler, hastalar)”a atıf yaparken, adil yargılanma hakkı söz konusu olduğunda yaşlılığın gözetilmesini vurgulamaktadır (Mikołajczyk, 2013). Ancak Mahkeme, ulusal makamları yaşlılara özenli davranmaya teşvik etse de ihlal kararı vermesinde temel faktörün yaşlılıktan ziyade yargılamanın uzunluğu olduğu unutulmamalıdır. Nitekim, Mahkeme başvuranın yaşlı olmadığı benzer davalarda da adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine hükmetmektedir⁷. Zira AİHM için bu noktada önem arz eden husus yargılamanın uzun sürmüş olmasıdır.

Sonuç

AİHM’e gelen başvurularda yaşlıların şikâyetleri küresel yaşlanma olgusu bağlamında tartışılan politika krizleriyle örtüşmektedir. Yaşlılar ve AİHS raporu; Avrupa’da yaşlıların emeklilikle beraber yoksullaşma, nitelikli bakım hizmeti alamama (operasyonel süreçler dahil), tutukluluktan sınır dışı edilmeye birçok yasal süreçte yaşın hesaba katılmaması gibi sorunlardan muzdarip olduklarını göstermektedir. Yaşlılığın kırılabilirliğinin göz önünde bulundurulmadığı düzenlemeler günlük hayatta yaşlılığın sosyal izolasyon, maddi zorluklar ve giderek kötüleşen bir sağlık durumu şeklinde deneyimlenmesine yol açmaktadır. Böylesi bir yaşlılık deneyiminin yaş, yoksulluk, yalnızlık gibi kesişimlerle çoklu dezavantajlar şeklinde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Raporda yaşlıların özellikle vesayet, emeklilikte gelir ve mekânsal koşullara ilişkin konulardaki şikâyetlerinde yasal düzenlemelerin belirleyiciliği aşikârdır. Ortaya çıkan örnekte bireysel sıkıntılarının ötesinde yapısal sorunlara işaret etmektedir. Bu yapısal sorunları emeklilik ve bakım sistemlerinde görmek mümkündür.

Yaşlılık döneminde karşılaşılan yapısal sorunlar, yaşlıları toplumun dezavantajlı kesimi hâline getirmektedir. Raporda yer alan kararlarda yaşlıları nitelikle için “yetersiz, sınırlı, engelli, yapamayan” gibi sıfatlar yer almaktadır. Raporda her ne

⁷ Sebahattin Evcimen/Türkiye (B.No: 31792/06, 23/2/2010) kararında da yargılama 10 yıla yakın sürmüş ve Mahkeme, yaştan bağımsız bir şekilde, adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir.

kadar yaşlıların (özellikle düşük sağlık durumunda) savunmasızlığına değinilse de AİHM'in genel itibarıyla yaşlıları dezavantajlı bir grup olarak konumlandığı söylenemez. Nitekim AİHM ulusal makamlara “yaşlılığın göz önünde bulundurulması”nı telkin etmekle birlikte yaşlılara yönelik doğrudan bir pozitif ayrımcılık çağrısı yapmamaktadır. Diğer yandan AİHM kararlarında, bakımevi yönetiminden ulusal mahkemelere yaşamın her alanında yaşlının iradesine saygı gösterilmesini vurgulamaktadır. İster bağımsız ister korunmaya muhtaç durumda olsun, yaşlı bireyin yapabilirliği hesaba katılarak onuru korunmalıdır.

AİHM saptadığı hak ihlallerinin yıpratıcı sonuçları bakımından yaşlılığı dikkate almaktadır. Ancak söz konusu başvuruların yaştan bağımsız olarak incelenmesi halinde de hak ihlaline karar verilmesi olasıdır. Mahkemenin bu yaklaşımı, AİHS'in yaşlıların hak ihlallerinden korunmasına yönelik ayrıca bir düzenleme içermemesinden kaynaklanmaktadır. Bu durum, ikincillik ilkesi ve takdir marjı yaklaşımına bağlı olarak insan haklarının korunmasında devletlerin sorumluluğunun daha belirgin hâle gelmesiyle birlikte düşünüldüğünde, AİHS'te özellikle yaşlılık döneminde karşılaşılabilen mağduriyetlere yönelik bir düzenleme yapılması gündeminin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Küresel olarak nüfusun yaşlanması hızla artarken, AİHM'in en azından, yaşlıların karşılaştıkları ortak sorunlara dair devletlere pozitif ayrımcılık çağrısı yapması eksikliğin giderilmesinde önemli bir adım olabilir. Diğer taraftan bir diğer uluslararası kuruluş olan BM'nin bu anlamdaki adımları ise giderek hızlanmaktadır.

Tüm bunlar yaşlı dostu politikalara duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Yaşlıların gözetilmesi ile bağımsızlığının korunabilmesi arasındaki denge; aile içi bakımdan yaş dostu kente toplumsal düzlemde “hak” anlayışına dayanan, yaşlı bireylerin onurunu muhafaza eden yasal düzenlemelerle mümkündür.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author declares no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Grant Support: The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Kaynakça/References

- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi. (1950). İnsan haklarının ve temel özgürlüklerin korunmasına ilişkin sözleşme. T.C. Anayasa Mahkemesi. https://www.anayasa.gov.tr/media/3542/aihs_tr.pdf
- Ayabakan, B. Ç. (2022). Avrupa'da Yaşlanma, Aktif Yaşlanma ve Kuşaklar Arası Çatışma İlişkisine COVID-19 Güncellemesi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 83, 225-247. <https://doi.org/10.26650/jspc.2022.83.1108372>
- Ayhan, E. (2025). Yaşlılıkta kırılganlık: Risk toplumu, bakım düzeni ve yapısal belirleyiciler. *Senectus*, 3(2), 253–275. <https://doi.org/10.26650/senectus.2025.3.2.0982>
- Ceylan, H. (2021). Yaşlılık ve refah devleti: İsveç üzerine bir alan araştırması (2. baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Creswell, J. W. (2015). Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni (M. Bütün & S. B. Demir, Çev. Ed.). Siyasal Kitabevi.
- Çalı, B. (2018). Coping with crisis: Whither the variable geometry in the jurisprudence of the European Court of Human Rights. *Wisconsin International Law Journal*, 35, 237–276.
- Çelik, E. (2020). İnsan hakları bakımından kırılgan kavramına bir giriş ve kavramın AİHM kararlarındaki görünürlüğü. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. <https://doi.org/10.33717/deuhfd.704840>
- Demirel, E. (2025). Avrupa Sosyal Şartı'nda yaşlı hakları: Grup hakları zincirinde yeni bir halka [Yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi].
- European Court of Human Rights. (2023). Older people and the European Convention on Human Rights. https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Older_persons_ENG.pdf
- European Court of Human Rights. (2025). Annual report 2024. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/annual_report_2024_eng
- Eurostat. (2024). Proportion of population aged 65 and over (tps00028) [Data set]. European Commission. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00028/default/table?lang=en>
- Glas, L. R. (2023). The age of subsidiarity? The ECtHR's approach to the admissibility requirement that applicants raise their Convention complaint before domestic courts. *Netherlands Quarterly of Human Rights*, 41(2), 75–96. <https://doi.org/10.1177/09240519231169837>
- Gönüllü, C. (2023). Sosyal medyada linç kültürü ve yaşlı ayrımcılığı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 23(60), 563–583. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.1146185>
- Güçlü, Ş. (2024). Yaşlanma, yaşlılık ve mekânsal haklar bağlamında mekânın adil paylaşımı [Yüksek lisans tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi].
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170–189.
- Kočanová, D., Kováč, V., Serzhanov, V., & Buleca, J. (2023). Differences and similarities in patterns of aging society in the European Union. *E+M Ökonomie a Management*, 26(1), 45–64. <https://doi.org/10.15240/tul/001/2023-1-003>
- Koçakgöl, M. (2022). Kırılganlıkla ilgisi bakımından yaşlılar ve insan hakları ihlali olarak yaşlı istismarı. *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19(2), 799–819.

- Lanier, C. (2025). The particularities of age discrimination before the ECJ and the ECtHR. *International Journal of Discrimination and the Law*. <https://doi.org/10.1177/13582291251386738>
- Mahler, C. (2021). Report of the Independent Expert on the enjoyment of all human rights by older persons (A/HRC/48/53). United Nations General Assembly. <https://undocs.org/A/HRC/48/53>
- Mikołajczyk, B. (2013). Is the ECHR ready for global ageing? *The International Journal of Human Rights*, 17(4), 511–529. <https://doi.org/10.1080/13642987.2013.784490>
- Office of the High Commissioner for Human Rights. (2010, May 25–26). Human rights of older persons: International human rights principles and standards [Background paper]. https://social.desa.un.org/sites/default/files/migrated/2012/06/background-paper_OHCHR.pdf
- Office of the High Commissioner for Human Rights. (2021). Normative standards and obligations under international law in relation to the human rights of older persons (A/HRC/49/70). United Nations General Assembly. <https://undocs.org/A/HRC/49/70>
- Promotion and protection of all human rights, civil, political, economic, social and cultural rights, including the right to development. (n.d.). [Dataset]. https://doi.org/10.1163/2210-7975_HRD-9970-2016149
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227–256. <https://doi.org/10.33400/kuje.843306>
- Spano, R. (2018). The future of the European Court of Human Rights: Subsidiarity, process-based review and the rule of law. *Human Rights Law Review*, 18(3), 473–494. <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngy015>
- Şişman, N. (2025). Bakım nesnesi olma/başarılı yaşlanma geriliminde emeklilik, yaşlılar ve yeni emek piyasası. *Senectus*, 3(2), 205–229. <https://doi.org/10.26650/senectus.2025.3.2.0965>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025, 9 Temmuz). Dünya nüfus günü, 2025 (Haber bülteni No. 54078). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dunya-Nufus-Gunu-2025-54078>
- United Nations Statistics Division. (2024). Population growth, fertility and mortality indicators (SYB67_246_202411). United Nations. https://data.un.org/_Docs/SYB/PDFs/SYB67_246_202411_Population%20Growth,%20Fertility%20and%20Mortality%20Indicators.pdf
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. (2024). World population prospects 2024: Summary of results. <https://population.un.org/wpp/>
- Yiğitbaşı, C. (2025). İnsan hakları bağlamında yaşlı hakları [Yüksek lisans tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi].